

مدل سازی معادلات ساختاری شاخص های آموزشی و تربیتی مؤثر بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان تهرانی به دانشگاه آزاد اسلامی

دکتر مجید کفاشی *

چکیده: پژوهش حاضر با عنوان «بررسی عوامل آموزشی و تربیتی مؤثر بر میزان اعتماد اجتماعی شهروندان تهرانی به دانشگاه آزاد اسلامی در سال ۱۳۸۹» است. هدف این پژوهش شناخت عوامل تأثیرگذار بر میزان اعتماد اجتماعی در بین شهروندان تهرانی به دانشگاه آزاد اسلامی و دست یابی به یک الگوی نظری تحلیلی می باشد که با استعانت از نظریه های مرتبط، عوامل مهم و اثرگذار مورد بررسی قرار می گیرد. پژوهش حاضر با طرح پرسش هایی که آیا عوامل اشاره شده بر میزان اعتماد اجتماعی به دانشگاه آزاد اسلامی مؤثر است؟ ضریب تأثیر کدام یک از عوامل و شاخص ها بیشتر است؟، به تحلیل و تبیین موضوع پژوهش پرداخته است. روش تحقیق این پژوهش، پیمایشی و ابزار سنجش، پرسشنامه پنج گزینه ای مبتنی بر مقیاس لیکرت است. اعتبار محتوایی ابزار سنجش با توجه به CVR^1 بدست آمده $0/85$ است و سنجش روایی سازه ای با استفاده از تکنیک تحلیل عاملی و آماره KMO^2 برابر $0/91$ بدست آمده که در سطح بالایی بوده و نشان از همبستگی گویه های مقیاس است. در بحث سنجش پایایی ابزار اعتماد اجتماعی، گویه های منتخب در دو بررسی مقدماتی و نهایی مورد تحلیل قرار گرفتند که نتایج حاصل نشان می دهد مقیاس های بکار رفته از قابلیت اعتماد قابل قبولی برخوردارند. به طوری که ضرایب همبستگی در بررسی نهایی افزایش را نشان می دهد و آلفای مقیاسها در بررسی مقدماتی $0/90$ و در بررسی نهایی برابر با $0/95$ است که هر دو در حد بالایی است. نمونه مورد مطالعه 1000 نفر از دانشجویان واحدهای منطقه هشت دانشگاه آزاد اسلامی و والدین آنها هستند که با روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای و در نهایت با استفاده از روش تصادفی ساده انتخاب شده اند. برای انجام مباحث مدل سازی از نرم افزار لیزرل³ استفاده شده است.

نتایج این پژوهش بر وجود یک الگوی رابطه معناداری و مستقیم بین شاخص های متغیرهای مستقل عوامل آموزشی و تربیتی با متغیر وابسته میزان اعتماد اجتماعی حکایت دارد. مهم ترین معرف های شاخص های آموزشی به ترتیب اهمیت غنی بودن کتابخانه، کیفیت آموزشی، امکانات و فضای آموزشی است. به عبارت دیگر با ارتقاء کمی و کیفی شاخص های آموزشی و تربیتی، میزان اعتماد به دانشگاه آزاد اسلامی افزایش می یابد. همچنین مهم ترین معرف

* عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن، گروه علوم اجتماعی، رودهن، ایران kafashi@riau.ac.ir

1- Content Validity Ratio 2- Kaiser Meyer Olkin (KMO) 3- LISREL

های شاخص های اجتماعی به ترتیب اهمیت، پایگاه اجتماعی فرد و جایگاه اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی است به عبارت دیگر با ارتقاء کمی و کیفی شاخص های اجتماعی، میزان اعتماد به دانشگاه آزاد اسلامی افزایش می یابد. همچنین نتایج الگوسازی معادلات ساختاری حکایت از رابطه بین متغیرهای مستقل و متغیر وابسته است. با توجه به شاخص های الگوسازی می توان استدلال کرد که مدل های ارائه شده از برآزش خوبی برخوردار بوده و انطباق مطلوبی بین مدل به تصویر درآمده و یا مدل ساختاری شده با داده‌های تجربی فراهم گردیده است. به عبارت بهتر متغیرهای فوق صلاحیت لازم را جهت استفاده در قالب یک مدل نهایی پژوهش را دارند.

واژه های کلیدی: اعتماد اجتماعی، دانشگاه آزاد اسلامی، مدل‌سازی معادلات ساختاری، آموزشی، تربیتی.

مقدمه

انسان به حکم اینکه موجودی اجتماعی است و به تعبیری تمایل به زندگی اجتماعی ریشه در فطرت او دارد ناگزیر از ایجاد ارتباط با دیگران است. ارتباطی که در پرتو آن موفق گردد مشکلات و نارسایی های خود را مرتفع نماید و به طور متقابل در رفع مشکلات و کاستی های متعدد دیگران مؤثر باشد. اعتماد یکی از جنبه های مهم روابط انسانی است و زمینه ساز مشارکت و همکاری در میان اعضای جامعه می باشد در فضای مبتنی بر اعتماد ابزارهایی چون زور و اجبار برای رعایت قوانین، مقررات، حق و حقوق دیگران، کارایی خود را از دست می دهند. اعتماد در سطح کلان و در روابط اجتماعی یکی از مهم ترین شروط مبادله است. به قول جورج زیمل: بدون اعتماد عمومی افراد به یکدیگر، جامعه تجزیه می شود. به گفته کلمن: اعتماد آن نوع رابطه کیفی است که قدرت عمل کردن را سرعت می بخشد اعتماد تسهیل کننده مبادلات در فضای اجتماعی است که هزینه مبادلات اجتماعی را به حداقل می رساند و برای حل مسائل مربوط به نظم اجتماعی نقش تعیین کننده ای دارد و عنصر پیش قرار دادی و مقدم بر حیات اجتماعی است.

اعتماد اجتماعی صورتی از روابط اجتماعی است که محصول تعامل و کنش اجتماعی جمعی اعضای جامعه در عرصه های مختلف اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی است. اما اعتماد دارای سطوح متفاوتی است که از سطح فردی گرفته تا سطح اجتماعی قابل ملاحظه است اعتماد فردی عبارتست از اعتماد شخص به یک موضوع یا پدیده در یک مقوله فردی و اعتماد اجتماعی که در سطح بالاتر می باشد عبارتست از اعتماد مردم و گروه ها در نظام اجتماعی به همدیگر یا به سازمان های اجتماعی، اعتماد نتیجه تعاملات اجتماعی موجود در گروه ها و انجمن ها در باب فعالیت های اجتماعی است که اگر این اعتماد در حد کامل شکل بگیرد، یکی از مهم ترین سرمایه های اجتماعی محسوب می شود. از آنجایی که اعتماد شالوده زندگی و بی اعتمادی در جامعه

سرچشمه بسیاری از گرفتاری ها است. بنابراین سؤال اصلی و آغازین که انجام مطالعه حاضر را برانگیخت همانا این است که میزان اعتماد دانشجویان و والدین آنها به دانشگاه آزاد اسلامی در چه سطحی است و عوامل مؤثر بر این اعتماد کدامند؟ به همین منظور ضمن مروری که بر تئوری های اعتماد اجتماعی خواهیم داشت از تئوری های زتومکا، هومنز، راولز، دورکیم، گیدنز، جانسون، بن ونیست، فرانسیس فوکویاما و پارسونز به منظور تبیین موضوع استفاده خواهد شد و به وسیله فرضیاتی که از این تئوری ها اخذ و به آزمون گذاشته می شود به بیان عوامل مؤثر بر اعتماد اجتماعی می پردازیم و همچنین با توجه به یافته ها و نتایج حاصل از تحقیق به بیان راهکارها و پیشنهادهای در جهت تقویت اعتماد اجتماعی دانشجویان مبادرت خواهیم نمود.

مفهوم اعتماد اجتماعی هم به عنوان ویژگی افراد، ویژگی ارتباطات اجتماعی و هم ویژگی نظام اجتماعی با تأکید بر رفتار مبتنی بر تعاملات و سوگیری ها در سطح فردی مفهوم سازی شده است. در فرهنگ لغت آکسفورد اعتماد به معنی اطمینان به بعضی از صفات یا ویژگی یک شخص و یا حتی درستی و حقانیت یک نظریه تعریف شده است. اندیشمندان علوم اجتماعی هر کدام از نقطه نظر خاص خود به تعریف اعتماد پرداخته اند. برای مثال لومان میان دو مفهوم اعتماد و اطمینان تفاوت قائل شده و معتقد است اعتماد با مفهوم مخاطره یا ریسک در ارتباط است و در دوران اخیر مطرح شده است. به اعتقاد لومان کارکرد اعتماد در نظام اجتماعی این است که عدم تعیین اجتماعی را کاهش می دهد (امیرکافی، ۱۳۷۴: ۱۱). گیدنز اعتماد را از عناصر و مؤلفه های اصلی مدرنیته می داند و معتقد است که چهار زمینه محلی اعتماد یعنی خویشاوندی، اجتماع محلی، سنت و کیهان شناسی مذهبی بر فرهنگ های پیش از مدرن تسلط دارند، حال آن که در دوران مدرن اعتماد به نظام های انتزاعی و نمادها و نظام های کارشناسی جای این نوع از اعتماد را گرفته است (گیدنز، ۱۳۸۰: ۱۲۰).

پرسش آغازین پژوهش این است: آیا در جامعه شهری تهران اعتماد اجتماعی به دانشگاه آزاد اسلامی وجود دارد؟ میزان اعتماد اجتماعی در چه سطحی است؟ چه عواملی بر میزان اعتماد اجتماعی به دانشگاه آزاد اسلامی مؤثر است؟ آیا عوامل آموزشی، تربیتی، اجتماعی و فرهنگی بر میزان اعتماد اجتماعی به دانشگاه آزاد اسلامی مؤثر است؟ ضریب تأثیر کدام یک از عوامل و شاخص ها بیشتر است؟ شهر تهران خرده فرهنگ های گوناگون و گروه های قبیله ای و طایفه ای مختلفی را در بر می گیرد که در طول سال های اخیر از شهرها و روستاهای دور و نزدیک مهاجرت کرده و در این شهر سکنی گزیده اند. خرده فرهنگ های محلی و گروه های قبیله ای هر کدام حامل

ارزش‌ها و هنجارهای خاص خودشان هستند و هر کدام از این گروه‌ها الگوهای رفتاری و سبک زندگی ویژه‌ای برای خود دارند. این تنوع قبیله‌ای و طایفه‌ای، ضمن ابقای نگرش خاص گرایانه در افراد در شرایط فقدان برنامه‌ریزی منسجم اجتماعی، افزون بر تشدید رقابت‌های بین قبیله‌ای و بین گروهی متأثر از خاص‌گرایی و ایجاد فاصله اجتماعی میان گروه‌ها، به تضعیف (ما)ی شهروندی و اعتماد جمعی منجر می‌گردد.

اصولاً شرط برقراری ارتباط با دیگران در جوامع مدرن این است که افراد پیوندهای خود را ورای اجتماعات محلی گسترش دهند و این منوط به آن است که برخلاف آن چه در جوامع سنتی رایج است افراد کسانی را که دوست نیستند دشمن نبینند و غریبه دشمن تلقی نگردد و افراد یکدیگر را به‌عنوان یک شخص منحصر به فرد که دارای قابلیت‌های خاص خود است ببینند و خاص‌گرایی در روابط جای خود را به عام‌گرایی دهد (انعام، ۱۳۸۱: ۶).

نظریه پردازانی که درحوزه نظریه‌های کلان به بررسی و تحلیل مفهوم اعتماد پرداخته‌اند مانند پارسونز، دورکیم، اینگلهارت، تونیس و... با درنظر گرفتن سطح تحلیل کلان و با مورد تأکید قرار دادن ساخت اجتماعی به عنوان سطح مطالعه خود از نظریه پردازانی که در حوزه نظریه‌های خرد با الگو قرار دادن سطح تحلیل خرد و با مورد تأکید قرار دادن کنش به عنوان سطح مطالعه به بررسی و تحلیل مفهوم اعتماد پرداخته‌اند مانند: اریکسون، بلاو، کلمن، جانسون و... تفکیک می‌شوند. این در حالی است که هریک از این گروه‌ها با تأکید بر یک جنبه از سطح تحلیل (خرد/کلان) و سطح مطالعه (ساخت اجتماعی/کنش) مفهوم اعتماد، از دیگر جنبه‌های سطح تحلیل (خرد/کلان) و سطح مطالعه (ساخت اجتماعی/کنش) چشم‌پوشی می‌کنند. دیدگاه‌گیدنز به دلیل توجه به وجود اصلی جهان مدرن و کاربرد سطوح خرد و کلان که از نظریه ساختاربندی او نشأت می‌گیرد و نیز به دلیل توجه خاص به مسئله مخاطره، در کنار توجه به بی‌اعتمادی شخصی، چارچوب تحلیل مناسب‌تری به نظر می‌رسد و می‌توان آن را به عنوان چارچوب تئوریک این تحقیق انتخاب کرد. علاوه براین، از آن جا که گیدنز انواع اعتماد (بنیادی، شخصی، انتزاعی) را مورد توجه قرار می‌دهد، در دیدگاه وی وجوه روان‌شناختی و جامعه‌شناختی به صورتی توأمان به کارگرفته شده است. اعتماد در دیدگاه‌گیدنز نه کیفیتی کلی یا وجهی از همبستگی اجتماعی، بلکه شیوه ضروری و اجتناب‌ناپذیر حیات اجتماعی است. او اعتماد را از مؤلفه‌های مدنیت می‌داند.

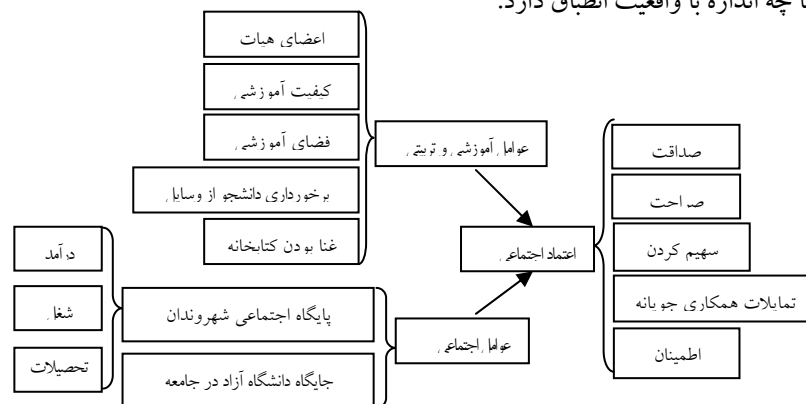
شاید مهم‌ترین خصلت آراگیدنز تلفیق سطوح خرد و کلان و نیز ویژگی تحلیل الگوهای اعتماد در دوران ما قبل مدرن و ما بعد مدرنیته و چگونگی ساز و کار تغییر آن باشد. از نظر وی

پویایی مدرنیت سه سرچشمه مهم دارد: «جدایی زمان و مکان»، «تحول مکانیسم های از جاکنندگی» و «تخصیص بازاندیشانه». در دید وی نشانه های نمادین و نظام ها تخصصی که در برگیرنده اعتماد هستند، سازوکارهای اصلی از جاکنندگی تلقی می شوند. منظور وی از نظام های تخصصی، نظام های انجام دادن کار فنی یا مهارت تخصصی است که حوزه های وسیعی از محیط های مادی و اجتماعی زندگی کنونی ما را سازمان می دهند (گیدنز، ۱۳۸۰: ۳۳). به نظر وی جدایی فرد از نظام های تخصصی، جز در دوره هایی صرفاً کوتاه مدت و نامنظم امکان پذیر نیست. در مقابل، این نظام ها که به طور مداوم بر بسیاری از جنبه های زندگی انسان تأثیر می گذارند، با فراهم کردن تضمین ها، چشم داشت ها در پهنه زمانی- مکانی فاصله دار عمل از جاکنندگی را انجام می دهند. از این رو وی اعتماد را جزء ضروری ولاینفک زندگی اجتماعی در نظر گرفته و می گوید خصلت از جاکنندگی نظام های انتزاعی به معنای تداوم کنش متقابل با دیگران غایب است (ارمکی و کمالی، ۱۳۸۳: ۱۱۲).

از دیدگاه گیدنز اعتماد در نظام های مدرنیته متأخر اعتماد غیر شخصی و به دیگران ناشناس یا به عبارت دیگر «بی توجهی مدنی» جنبه بنیادی روابط اعتماد بین فردی است که از ماهیت رشد یابنده نظام های انتزاعی ریشه گرفته اند. در این شرایط جلب اعتماد به جای حفظ اعتماد در نظام های گذشته اهمیتی اساسی می یابد (گیدنز، ۱۳۸۰: ۱۴۴).

اعتماد به نظام های انتزاعی مهم ترین بخش نظریات گیدنز است و بیانگر اعتماد افراد به اصول غیر شخصی است و با پیشرفت های علمی و تکنولوژیک عصر جدید ارتباط دارد. به اعتقاد گیدنز برخلاف جوامع سنتی در جوامع صنعتی و پیشرفته اعتماد به علائم و نشانه ها و همچنین اعتماد به دانش تخصصی ایجاد می گردد و پدیده از جاکنندگی یا انتزاع بخشی اتفاق می افتد. امروزه مردم به دنبال علائم و نشانه ها هستند و به مارک ها توجه می کنند، در حالی که نمی دانند وسایل و ابزارها را چه کسانی ساخته اند، کجا ساخته شده اند و... در واقع محلّیت از بین رفته است و امور حالت انتزاعی پیدا کرده اند و اعتماد به انتزاعیات تقویت شده است. گیدنز در این ارتباط به پول و نقش آن در جهان مدرن اشاره می کند و معتقد است که پول هیچ هستی ذاتی ندارد، اعتبار پول از خود پول نیست بلکه ناشی از اعتماد مردم به یک امر انتزاعی است، اعتماد به یک رشته نمادها و سمبل هاست (امیرکافی، ۱۳۸۰: ۱۲). گیدنز همچنین معتقد است که ارتباط ناب منوط به اعتماد متقابل است و اعتماد متقابل نیز به نوبه خود رابطه ای نزدیک با «صمیمیت» دارد. برای ایجاد اعتماد، شخص باید هم به دیگری اعتماد کند و هم خودش دست کم در محدوده رابطه مورد نظر

قابل اعتماد باشد. از آن جا که اعتماد تا بدین حد با خودمانی شدن مرتبط است، حفظ اصالت رابطه مورد نظر ایجاب می‌کند که همان توازنی که در روابط خودمانی بین خود مختاری و دیگر حل شدن لازم است، در این جا هم مراعات گردد. نکته مهم در ساختن و پروراندن اعتماد در رابطه های ناب آن است که هر کس باید شخصیت دیگری را به «رسمیت» بشناسد و قادر باشد به طور منظم بعضی «پاسخ های مطلوب» را از گفتار و رفتار او استنباط کند (گیدنز، ۱۳۷۸: ۱۴۱). گذشته از این موارد، گیدنز قضایای روان شناختی را نیز در موضوع اعتماد مؤثر قلمداد کرده است و با بحث از «اعتماد بنیادین» که مفهومی متعلق به اریکسون است، ریشه اعتماد را در وثوق و اطمینان به اشخاص صالح و معتبر مربوط می‌داند که معمولاً از نخستین تجربیات کودک حاصل شده است. به نظر وی اعتماد بنیادین اضطراب را کاهش داده و نوعی احساس تداوم و نظم در رویدادها، حتی آن هایی که به طور مستقیم در حوزه ادراک شخص قرار دارند، یا امنیت وجودی را در فرد به وجود می‌آورد (همان: ۳۲۳). به اعتقاد گیدنز، در صورت عدم وجود کنش افراد مبتنی بر رویکردهای بدگمانی، بسیاری از افراد در احترامی که به نشانه های نمادین و نظام های تخصصی نشان می‌دهند، گویی وارد نوعی «چانه زنی با مدرنیت» می‌شوند و در نهایت حاصل این امر حالتی است که گیدنز به طور خلاصه آن را احساس «ناامنی وجودی» می‌نامد (گیدنز، ۱۳۸۰: ۱۰۷). با رجوع به نظریه مطرح شده در حوزه نظری تحقیق می‌توان چنین استنباط کرد که مدل تحلیلی نشان می‌دهد متغیرهای مستقل بر روی اعتماد اجتماعی تأثیر دارند. البته مدل ارائه شده باید با استفاده از نرم افزار لیزرل برازش آن مورد بررسی قرار گیرد تا مشخص شود تا چه اندازه با واقعیت انطباق دارد.

متغیر وابسته در این تحقیق اعتماد اجتماعی است. اعتماد اجتماعی را می توان حسن نظر فرد نسبت به سایر اعضای جامعه تعریف کرد که این امر موجب گسترش و تسهیل روابط اجتماعی فرد با آن ها می شود (امیرکافی، ۱۳۸۰: ۱۸).

در تعریفی که جانسون از اعتماد می کند، اعتماد «ایجاد ارتباط با دیگری و درخواست پذیرش و حمایت آشکار از دیگران، خود تکمیلی در روابط و انطباق با انتظارات دیگران» است. جانسون عناصر تشکیل دهنده اعتماد را صراحت و باز بودن، سهیم کردن، پذیرش، حمایت، تمایلات همکاری جویانه و رفتار مبتنی بر اعتماد می داند.

در تحقیق حاضر برای سنجش اعتماد اجتماعی شش معرف: صداقت، صراحت، سهیم کردن، تمایلات همکاری جویانه، اطمینان و اعتماد کردن مورد استفاده قرار گرفته اند و در پرتو آن ها که ویژگی هایی قابل مشاهده اند، سنجش اعتماد ممکن گردیده است. در این جا نکته مهمی که باید مورد توجه قرار گیرد این است که متغیرهایی که ما درباره آن ها بحث می کنیم ممکن است باهم تداخل هم داشته باشند و یا تکیه گاه یکدیگر باشند. با همه این تفاسیر، به نظر می رسد که متغیرها (معرف ها) ی فوق فضای مفهومی اعتماد را در بر می گیرند و همه آن ها بر روی هم چیزی را تشکیل می دهند که اعتماد اجتماعی خوانده می شود. در این جا برای روشن شدن فضای مفهومی اعتماد به تعریف (مفهومی و عملیاتی) معرف های مذکور می پردازیم. این تعاریف (مفهومی) از نظریه جانسون برگرفته شده است (جانسون، ۱۹۹۳):

۱. صداقت: تطابق و هماهنگی میان اعمال و گفتار با اعتقادات و گرایشات درونی و عدم تظاهر به رفتار یا گفتاری که به نظر شخص درست و مورد قبول نیست. در این تحقیق برای سنجش مفهوم صداقت از شاخص هایی چون راست گویی در یک موقعیت زیان آور، راست گویی در موقعیت دوگانه ای که در آن تمایل به دروغ گویی بیشتر است و راست گویی در شرایطی که در آن افراد سعی دارند دروغ مصلحتی بگویند استفاده شده است.

۲. صراحت: شرکت دادن دیگران در اطلاعات، عقاید، افکار و احساسات است که از طریق آن فرد افکار، احساسات، ترس و تردید های درونی خود را نسبت به دیگران بیان می کند. برای سنجش مفهوم صراحت از شاخص هایی چون، رودربایستی نداشتن و رک گویی یعنی به صراحت گفتن چیزی به دیگران، ابراز عقیده خود در حضور دیگران، اعتراض به نحوه عمل افراد دیگر (حتی دوستان و همکاران) استفاده شده است.

۳. سهیم کردن: ارائه منابع و ذخائر (خصوصاً منابع و ذخائر اطلاعاتی) خود به دیگران تا آن‌ها را در نیل به اهدافشان یاری کنیم. برای سنجش مفهوم سهیم کردن از شاخص‌هایی چون انتقال دانسته‌ها و تجربیات خود به دیگران، راهنمایی افراد در مورد مسئله‌ای خاص و ترس نداشتن از ارائه اطلاعات و دانسته‌های خود به دیگران استفاده شده است.

۴. تمایلات همکاری جویانه: بیانگر این است که فرد می‌خواهد با دیگران برای رسیدن به یک هدف مشترک کار کند که این امر مستلزم هماهنگی اعمال فرد با اعمال دیگران است. به منظور سنجش مفهوم تمایلات همکاری جویانه از شاخص‌هایی چون شریک کردن دیگران در انجام کارها، انجام کارها به صورت شراکتی و جمعی، کمک مالی گرفتن از دیگران و ایجاد اشتغال به صورت فردی و جمعی استفاده شده است.

۵. اطمینان: تصدیق این امر است که طرف مقابل توانایی و شایستگی‌های لازم را برای حل و فصل مطلوب مسائل کنونی در موقعیت حاضر دارد. به منظور سنجش مفهوم اطمینان از شاخص‌هایی چون حل مشکلات به صورت فردی، کمک گرفتن از دیگران در حل مسائل و مشکلات، شک نداشتن به توانایی دیگران و بهره‌گیری از توانایی‌های دیگران در حل مشکلات استفاده شده است.

۶. اعتماد کردن: با توجه به تفکیک دو مفهوم فرد اعتماد کننده، فرد قابل اعتماد و رفتار مبتنی بر اعتماد کردن و رفتار قابل اعتماد، «اعتماد کردن» می‌تواند به طور همزمان مقولات صراحت، سهمی کردن، اطمینان و... را شامل شود. در این جا به منظور سنجش مفهوم اعتماد کردن از شاخص‌هایی چون عدم تردید درباره قابل اعتماد بودن مردم، درستکاری مردم در معامله با دیگران، اعتماد به غریبه‌ها و اعتماد به خویشاوندان استفاده شده است.

در مجموع می‌توان گفت که شرایط امروزین شهر تهران یعنی گسترش شهرنشینی، ایجاد عرصه‌های جدید اشتغال، تغییرات جمعیتی شدید، دگرگونی ساختار طبقاتی و نیز تغییرات اقتصادی-اجتماعی وسیع و در نتیجه افزایش فزاینده تعامل با افرادی خارج از محورهای خویشاوندی و نظایر آن نیاز به اعتماد اجتماعی را در سطوح و ابعاد جدی‌تر ساخته است.

سؤال اصلی ۱: آیا بین عوامل آموزشی و تربیتی و اعتماد اجتماعی شهروندان تهران به دانشگاه

آزاد اسلامی رابطه وجود دارد؟

سؤال فرعی: آیا بین اعضای هیات علمی مجرب و اعتماد اجتماعی شهروندان تهرانی به دانشگاه

آزاد اسلامی رابطه وجود دارد؟

- آیا بین کیفیت آموزشی دانشگاه و اعتماد اجتماعی شهروندان تهرانی به دانشگاه آزاد اسلامی رابطه وجود دارد؟
- آیا بین برخورداری دانشجویان از وسایل کمک آموزشی و اعتماد اجتماعی شهروندان تهرانی به دانشگاه آزاد اسلامی رابطه وجود دارد؟
- آیا بین غنی بودن کتابخانه دانشگاه و اعتماد اجتماعی شهروندان تهرانی به دانشگاه آزاد اسلامی رابطه وجود دارد؟
- آیا بین فضای آموزشی مناسب و اعتماد اجتماعی شهروندان تهرانی به دانشگاه آزاد اسلامی رابطه وجود دارد؟
- سؤال اصلی ۲: آیا بین عوامل اجتماعی و اعتماد اجتماعی شهروندان تهرانی به دانشگاه آزاد اسلامی رابطه وجود دارد؟
- سؤال فرعی: آیا بین پایگاه اجتماعی افراد و اعتماد اجتماعی شهروندان تهرانی به دانشگاه آزاد اسلامی رابطه وجود دارد؟
- آیا بین جایگاه اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی در جامعه و اعتماد اجتماعی شهروندان تهرانی به دانشگاه رابطه وجود دارد؟

روش

روش های پژوهشی که به تناسب از آنها در پژوهش حاضر استفاده شده عبارتند از: الف) روش اسنادی و کتابخانه ای: برای دستیابی به چارچوب نظری، شفاف شدن واقعیت اجتماعی و آگاهی از پیشینه و ادبیات پژوهش از روش فوق استفاده شده است.

ب) روش پیمایشی شبه تجربی: برای جمع آوری داده ها، طبقه بندی، توصیف، تحلیل آنها از روش پیمایشی استفاده کردیم. استفاده از روش پژوهش پیمایشی به دلایلی ضروری است. امکان بررسی فرض های پژوهش که از درون نظریه های بیرون آمده، ضرورت بررسی و مطالعه و بالاخره مراجعه به دانشجویان و تعمیم یافته ها از جمله دلایل انتخاب روش مزبور به عنوان روش نهایی و عمده پژوهش حاضر است.

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه گیری

جامعه آماری، حوزه تعمیم نتایج و یافته‌های پژوهش است از این روی جامعه آماری در بر دارنده کلیه افراد مورد بررسی است که پژوهشگر از میان آنان واحدهای نمونه خود را گزینش می‌کند. لذا جامعه آماری پژوهش حاضر شهروندان ساکن در شهر تهران در سال ۱۳۸۹ می‌باشند. نمونه مورد مطالعه را ۵۰ درصد دانشجویان دختر و ۵۰ درصد دانشجویان پسر دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای علوم و تحقیقات، تهران جنوب، تهران شمال، تهران مرکزی، پزشکی، دندانپزشکی، علوم دارویی، شهرری، اسلامشهر، قیام دشت، تهران مرکزی و والدین آنها تشکیل می‌دهند. نمونه دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحدهای منطقه هشت به شیوه نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای بر اساس گروه های آموزشی انتخاب گردید و در مرحله بعد برای اجرای ابزار سنجش از شیوه تصادفی ساده استفاده شد. تعداد نمونه مورد بررسی با احتساب فرمول کوکران ۱۰۰۰ نفر باشد.

ابزار پژوهش

ابزار سنجش در این پژوهش پرسشنامه پنج گزینه ای مبتنی بر مقیاس لیکرت است که با استعانت از حوزه نظری و مدل تحقیق و نتایج ابزارهای سنجش در پژوهشها، پرسشنامه مقدماتی تهیه گردید. در بحث اعتبار محتوایی اعتماد اجتماعی، از مجموع ۲۵ گویه ارائه شده در ابزار، تنها ۲۳ گویه مورد توافق متخصصین قرار گرفت. CVR بدست آمده ۰/۸۵ است که از مقدار قابل قبول برخوردار است. به منظور سنجش روایی از تکنیک تحلیل عاملی استفاده شد و آماره KMO که برابر ۰/۹۱ محاسبه شد، نشان داد که همبستگی گویه های مقیاس برای ایجاد یک تحلیل عاملی مناسب است. در نهایت، مشخص گردید که اعتماد اجتماعی از شش بعد که به ترتیب عبارتند از: مقیاسهای اعتماد عمومی (سؤالات ۱ تا ۷)، صداقت (سؤالات ۸ تا ۱۱)، صراحت (سؤالات ۱۲ تا ۱۴)، سهیم کردن (سؤالات ۱۵ تا ۱۷)، تمایلات همکاری جویانه (سؤالات ۱۸ تا ۲۰) و اطمینان (سؤالات ۲۱ تا ۲۳) تشکیل شده است. همچنین سؤالات ۲۴-۴۵ پرسشنامه، عوامل آموزشی و تربیتی و سؤالات ۴۶ تا ۵۰ جایگاه دانشگاه آزاد اسلامی و پایگاه اجتماعی افراد از طریق سؤالات عمومی (شاخص های درآمد و تحصیلات) در بعد اجتماعی پاسخ فرضیه ها را فراهم ساخته است. در بحث سنجش پایایی ابزار اعتماد اجتماعی، گویه های منتخب در دو بررسی مقدماتی و نهایی مورد تحلیل قرار گرفتند که نتایج حاصل نشان می دهد مقیاس های بکار رفته از قابلیت اعتماد قابل قبولی برخوردارند. به طوری که ضرایب همبستگی در بررسی نهایی افزایش را نشان می دهد و آلفای مقیاس ها در بررسی مقدماتی ۰/۹۰ و در بررسی نهایی برابر با ۰/۹۵ است که هر دو

در حد بالایی است. بنابراین تکنیک های آماری انجام شده بر روی ابزار سنجش عبارتند از: تحلیل عاملی برای سنجش روایی و برای برازش مدل نظری تحقیق از شاخص های ریشه میانگین توان دوم خطای تقریب، شاخص نیکویی برازش، شاخص تاکر و لوئیس، شاخص هولتر، شاخص برازش نرم شده بونت- بنتلر استفاده شده است.

یافته ها

الف) توصیف آماری آزمودنی ها و متغیر اعتماد اجتماعی و ابعاد آن

جدول ۱: توزیع فراوانی و درصد آزمودنی ها به تفکیک جنس، سن، تأهل، تحصیلات، رشته تحصیلی

رشته تحصیلی	فراوانی	درصد	تحصیلات	فراوانی	درصد	سن	فراوانی	درصد	تاهل	فراوانی	درصد	جنس	فراوانی	درصد
علوم انسانی	۲۹۴	۲۹/۴	لیسانس	۳۵۳	۳۵/۳	سن ۲۰ تا ۲۴	۳۵۰	۳۵/۰	مجرد	۳۳۸	۳۳/۸	مرد	۴۹۰	۴۹/۰
علوم پایه	۲۱۲	۲۱/۲	فوق لیسانس	۳۴۹	۳۴/۹	سن ۲۵ تا ۲۹	۴۹۲	۴۹/۲	متاهل	۶۶۲	۶۶/۲	زن	۵۱۰	۵۱/۰
علوم پزشکی	۲۹۸	۲۹/۸	دکتری	۲۹۸	۲۹/۸	بالای ۲۹	۱۴۳	۱۴/۳						
فنی و مهندسی	۱۹۶	۱۹/۶												
													تعداد	۱۰۰۰

در نمونه مورد مطالعه بیشتر افراد نمونه زن هستند. بیشترین افراد در رشته علوم انسانی که از تحصیلات لیسانس و از سن ۲۰ تا ۲۴ سال برخوردار بوده و متاهل هستند.

جدول ۲: توزیع شاخص های مرکزی و پراکندگی متغیر اعتماد اجتماعی و ابعاد آن

شاخص ها	اعتماد اجتماعی	صداقت	صراحت	سهیم کردن	تعمیلات همکاری جویانه	اطمینان
میانگین	۲۷/۱۲	۱۳/۲۵	۱۰/۶۸	۱۰/۸۹	۱۰/۵۶	۱۱/۰۲
میانه	۲۷/۰۰	۱۳/۰۰	۱۱/۰۰	۱۱/۰۰	۱۱/۰۰	۱۲/۰۰
نما	۲۸	۱۳	۱۲	۱۲	۱۲	۱۲
انحراف معیار	۲/۸۷۴	۲/۶۵۲	۱/۸۶۹	۱/۶۹۳	۱/۹۷۵	۱/۷۷۷
کجی	۲۱۸/	-/۰۷۰	-/۸۸۰	-/۵۷۲	-/۵۷۱	-/۸۲۵
کشیدگی	۱۷۱/	۱۵۳/	۲۵۶/	-/۲۲۲	۱۹۱/	۱۴۴/
حداقل نمره	۱۸	۴	۴	۴	۵	۶
حداکثر نمره	۳۵	۱۹	۱۴	۱۴	۱۵	۱۴
نمره کل	۲۷۱۲۰	۱۲۷۴۵	۱۰۶۷۷	۱۰۸۸۷	۱۰۵۵۲	۱۱۰۱۷

شاخص های مرکزی نما، میانه، میانگین برای نمره اعتماد اجتماعی به دلیل نزدیک بودن مقدار عددی آنها با یکدیگر، حکایت از توزیع نرمال دارد. همان طور که ملاحظه می شود، پایین ترین نمره «اعتماد اجتماعی» متعلق به کسانی است که نمره ۱۸ را کسب کرده اند و بالاترین نمره متعلق به کسانی است که نمره ۳۵ را کسب کرده اند و نمره کل آن ۲۷۱۲۰ می باشد. بنابراین، دامنه توزیع نمرات برابر با ۱۷ نمره می باشد. نمره اعتماد اجتماعی بیشترین افراد برابر با ۲۸ می باشد. نمره اعتماد اجتماعی نیمی از پاسخگویان مساوی یا کمتر از ۲۷ و نیمی دیگر بیش از آن نمره می باشد. متوسط نمره «اعتماد اجتماعی» نمونه آماری برابر با ۲۷.۱۲ می باشد. با توجه به مقدار انحراف معیار توزیع متغیر نمره های «اعتماد اجتماعی» در حدود ۲.۸۷ در اطراف میانگین پراکنده شده اند. بنابراین نمره های «اعتماد اجتماعی» ۹۵ درصد از افراد را می توان مساوی یا بزرگتر از ۲۴.۲۵ و کوچکتر یا مساوی ۲۹.۹۹ برآورد کرد. لازم به توضیح است ابعاد اعتماد به دلیل نزدیک بودن شاخص های مرکزی به یکدیگر، حکایت از توزیع نرمال و مطلوب میزان اعتماد اجتماعی به دانشگاه آزاد اسلامی دارد.

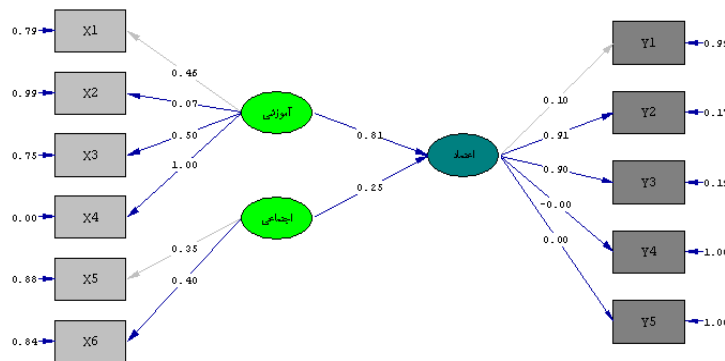
ب) الگوسازی معادلات ساختاری و برازش مدل

الگوسازی معادلات ساختاری^۱ (SEM) تکنیکی برای تحلیل داده ها است که به منظور ارزیابی رابطه بین دو نوع از متغیرها طراحی شده است: الف) متغیرهای آشکار متغیرهایی که مستقیماً اندازه گیری شده و متغیرهای مشاهده شده اند. ب) متغیرهای مکنون یا پنهان یا متغیرهایی که به عنوان سازه نظری مطرح هستند. الگوی معادلات ساختاری به نسبت سایر تکنیک های تحلیل داده این امکان را فراهم می آورد که محقق بتواند مدل های نظری پیچیده را در یک تحلیل آزمون کند. ویژگی بسیار ارزشمند الگوی معادلات ساختاری، تحلیل و پردازش هم زمان روابط میان متغیرهای مدل سنجش است. الگوسازی معادلات ساختاری به پژوهشگر این اجازه را می دهد تا به تحلیل علی متغیرهای مکنون و مشاهده شده به طور هم زمان بپردازد (ماریاما، ۱۹۹۷). زمانی که از الگوی معادلات ساختاری استفاده می شود، یک مؤلفه ی مهم تحلیل ارزیابی چگونگی برازش مدل فرضیه ای با داده های مشاهده شده است. پژوهشگران معمولاً به منظور ارزیابی این برازش از شاخص های نیکویی برازش^۲ استفاده می کنند.

رایج ترین این شاخص ها، شاخص احتمالی آماره مجذور خی است که اهمیت اختلاف بین مدل برازش شده و ماتریس کواریانس ناشی از نمونه ی مشاهده شده را بیان می دارد. فرضیه صفر در این تحلیل مبین این است که تفاوتی بین مدل برازش شده و ماتریس نمونه وجود ندارد. بنابراین، آن مجذور خی که به لحاظ آماری معنی دار نیست ($p\text{-value} > 0/05$) نشان می دهد که مدل دقیقاً معرف و نماینده داده های مشاهده شده می باشد. نکته مهم این است که همانند سایر آزمون های استنباطی، اختلاف کایسکور متأثر از حجم نمونه است. بنابراین، زمانی که حجم نمونه زیاد باشد، احتمالاً اختلاف کمی بین مدل برازش شده و ماتریس کواریانس ناشی از نمونه مشاهده شده خواهد بود که به طور نسبی برازش خوبی را نشان می دهد (بنتلر و بونت، ۱۹۸۰؛ گرینگ و اندرسون^۲، ۱۹۹۳؛ مارش، بالا و مکدونالد^۳، ۱۹۸۸). به همین منظور، پژوهشگران جهت ارزیابی نیکویی برازش از چندین شاخص ارزیابی استفاده می کنند که عبارتند از: ۱. شاخص نیکویی برازش (GFI)، ۲. شاخص نیکویی برازش اصلاح شده (AGFI)^۴، ۳. نسبت مجذور خی به درجه آزادی ۴. شاخص برازش استاندارد (NFI)^۵. اساساً مقادیر این شاخص ها متأثر از عوامل بیرونی و نامعلوم (مانند حجم نمونه و تعداد گویه ها و معرف ها) می باشند تا اینکه ناشی از نقص در برازش مدل باشند. یعنی اگر در تحلیل برازش مناسبی وجود ندارد، به علت عوامل بیرونی است و ماهیت مدل مسبب آن نیست (اندرسون و گرینگ، ۱۹۸۴؛ هو و بنتلر، ۱۹۹۸؛ مارش و دیگران، ۱۹۸۸). در مقابل شاخص های برازش مانند: ۱. شاخص توکر ولیوایس (TLI)^۲، ۲. شاخص برازش این کری متال (IFI)^۳، ۳. شاخص تطبیقی برازش (CFI)^۴، ۴. ریشه میانگین مجذور برآورد خطای تقریب (RMSEA)^۵، ۵. ریشه میانگین مجذور پس مانده استاندارد (RSMR) کمتر تحت تأثیر عوامل مزاحم و بیرونی قرار می گیرند و نتیجه به دست آمده بیشتر مبین نقص در برازش مدل است؛ یعنی، اگر در تحلیل برازش مناسبی وجود ندارد، به علت ماهیت مدل آن است و کمتر تحت تأثیر عوامل مزاحم و بیرونی است. به عنوان جمع بندی کلی از شاخص های برازندگی: مقدار ریشه میانگین مجذور برآورد خطای تقریب (RMSEA) که استیگر به عنوان خطای اندازه متفاوت برای هر درجه آزادی ارایه کرده است، استفاده می شود. مقدار ریشه میانگین مجذور برآورد خطای تقریب که به واقع همان آزمون انحراف هر درجه آزادی است برای مدل هایی که: (۱) برازندگی خوبی داشته باشند کمتر از ۰/۰۵ می باشد، (۲) مقادیر بالاتر از آن تا ۰/۰۸ نشان دهنده خطاهای معقولی برای

1- Bentler & Bonett   2- Gerbing & Anderson   3- Marsh, Balla & McDonald
4- Adjusted Goodness of fit Index   5- Normed Fit Index

تقریب در جامعه است، ۳. مدل هایی که RMSEA آنها ۰/۱۰ بیشتر باشد برازش ضعیفی دارد. هیو و بنتلر به عنوان نقطه برش برازندگی خوب مدل، مقدار کوچکتر یا مساوی ۰/۰۶ را پیشنهاد کرده اند (هومن ۱۳۸۴: ۲۴۵). با استفاده از این مزیت الگوسازی ساختاری، در پایان سعی شده است تا ارتباط علی متغیرهای مکنون با یکدیگر و روابط هر یک از آن‌ها با معرف‌های مربوط شان (متغیرهای آشکار) بررسی شود. در ابتدا متغیر وابسته و متغیرهای مستقل به تفکیک با معرف‌ها به عنوان متغیرهای آشکار بررسی شده اند تا اطمینان حاصل شود که معرف‌های مناسبی برای متغیر مکنون مورد نظر هستند. سپس در مرحله دوم، شاخص‌های متغیرهای مستقل به صورت جداگانه با متغیر وابسته در قالب الگوی لیزرل آزمون شده اند. در مرحله سوم شاخص‌های چند متغیر مستقل با یکدیگر با متغیر وابسته (میزان اعتماد اجتماعی) در قالب الگوی لیزرل آزمون شده اند. در این پژوهش عوامل اجتماعی و آموزشی و تربیتی به عنوان متغیرهای مکنون هستند. با توجه به این که براساس استدلال‌های مطرح شده در الگوهای معادلات ساختاری مبنای تصمیم‌گیری در باره صحت و سقم فرضیه‌های مطرح در این شیوه تحلیل داده‌ها از طریق شاخص RMSEA استنتاج شده است، یادآور می‌شوم طبق نظر هیو و بنتلر چنانچه مقدار این شاخص کمتر از ۰/۰۶ باشد فرضیه یک و چنانچه مقدار این شاخص بزرگتر یا مساوی ۰/۰۶ باشد فرضیه صفر مورد تایید است. خروجی معادلات ساختاری متغیرها در الگوی زیر آمده است:

نمودار شماره ۱: مدل تحلیل مسیر شاخص‌های عوامل آموزشی و تربیتی (X1-X4) و شاخص‌های عوامل اجتماعی (X5-X6) با شاخص‌های اعتماد اجتماعی (Y1-Y5)

نمودار شماره ۱، الگوی ارتباط شاخص‌های آموزشی و تربیتی شامل X1 «کارمندان و اعضای هیات علمی مجرب» که توسط ۳ سؤال، X2 «کیفیت آموزشی» که توسط ۳ سؤال، X3 «امکانات و فضای آموزشی» که توسط ۳ سؤال، X4 «غنای کتابخانه» که توسط ۳ سؤال و شاخص‌های اجتماعی

شامل X5 «جایگاه اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی» که توسط ۴ سؤال، X6 «پایگاه اجتماعی فرد» که توسط ۳ سؤال با شاخصهای اعتماد اجتماعی^۱ شامل Y1 «صداقت» که توسط ۵ سؤال، Y2 «صراحت» توسط ۳ سؤال، Y3 «سهیم کردن» توسط ۳ سؤال، Y4 «تمایلات همکاری جویانه» که توسط ۳ سؤال، Y5 «اطمینان» که توسط ۳ سؤال به عنوان متغیر وابسته اندازه گیری شده که با الگوی حقیقی داده ها متفاوت نیست.

میزان لامبدای متغیر پنهان بیرونی شاخصهای آموزشی و تربیتی شامل X1 «کارمندان و اعضای هیات علمی مجرب» X2، 0/46 «کیفیت آموزشی» X3، ۰/07 «امکانات و فضای آموزشی» X4، 0/۵۰ «غنای کتابخانه» ۱ می باشد که از تجمیع این شاخص ها متغیر آموزشی و تربیتی شکل گرفته است. میزان لامبدای متغیر پنهان بیرونی شاخص های اجتماعی شامل X5 «جایگاه اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی» X6، ۰/۳۵ «پایگاه اجتماعی فرد» ۰/۴۰ می باشد که از تجمیع این شاخصها متغیر اجتماعی شکل گرفته است.

میزان لامبدای متغیر پنهان درونی شاخصهای اعتماد اجتماعی شامل Y1 «صداقت» ۰/۱۰، Y2 «صراحت» که Y3، ۰/۹۱ «سهیم کردن» Y4، ۰/۹۰ «تمایلات همکاری جویانه» Y5، ۰/۰۰ «اطمینان» ۰/۰۰ می باشد که از تجمیع این شاخص ها متغیر اعتماد اجتماعی شکل گرفته است.

از آنجا که مقدار «شاخص نیکویی برازش» این مدل برابر ۰/۹۳ می باشد می توان بیان کرد که این مدل برازش قابل قبولی با واقعیت دارد. میزان ضریب به دست آمده بیانگر اثر مستقیم شاخص های آموزشی و تربیتی بر اعتماد اجتماعی به میزان (۰/۸۱) است. مهم ترین شاخص های آموزشی و تربیتی به ترتیب اهمیت، غنای کتابخانه، امکانات و فضای آموزشی، اعضای هیات علمی مجرب و کیفیت آموزشی است. به عبارت دقیق تر ۸۱ درصد از تغییرات متغیر اعتماد اجتماعی توسط مجموعه ای از شاخص های آموزشی و تربیتی پوشش داده می شود. متغیر غنی کردن کتابخانه بیشترین اثر گذاری افزایشی در متغیر اعتماد اجتماعی را نشان می دهد.

ابعاد شاخص های آموزشی و تربیتی (۰/۸۱) Y = (اعتماد اجتماعی)

همچنین میزان ضریب بدست آمده بیانگر اثر مستقیم شاخص های اجتماعی بر اعتماد اجتماعی به میزان (۰/۲۵) است. مهم ترین معرف های شاخصهای اجتماعی به ترتیب اهمیت، پایگاه اجتماعی فرد و جایگاه اجتماعی دانشگاه آزاد اسلامی است. به عبارت دقیق تر ۲۵ درصد از تغییرات متغیر

اعتماد اجتماعی توسط مجموعه ای از شاخصهای اجتماعی پوشش داده می شود. متغیر پایگاه اجتماعی فرد بیشترین اثرگذاری افزایشی در متغیر اعتماد اجتماعی را نشان می دهد.

ابعاد شاخص های اجتماعی $Y = (0/25)$ (اعتماد اجتماعی)

بنابراین با ارتقاء کمی و کیفی شاخص های آموزشی و تربیتی و اجتماعی، میزان اعتماد به دانشگاه آزاد اسلامی افزایش می یابد.

جدول شماره ۳: شاخص های مرتبط با برازش مدل

تفسیر	میزان	شاخص
برازش کامل در سطح $\alpha = 0/001$	۵۳۵.۴۷	مجذورکای (نسبت درست‌نمایی)
برازش عالی (ملاک بیش از ۰/۹۰)	۰/۹۲	لوئیز- تاکر (شاخص برازش غیرنرم)
برازش عالی (ملاک بیش از ۰/۹۰)	۰/۹۱	بونت- بنتلر (شاخص برازش نرم شده)
برازش عالی (ملاک بیش از ۰/۷۰)	۰/۸۴	هولتر
برازش عالی (ملاک کمتر یا مساوی ۰/۰۵)	۰/۰۳۴	ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب RMSE
برازش عالی (ملاک بیش از ۰/۹۰)	۰.۹۳	GFI

با تأکید بر شش شاخص نیکویی برازش می توان به برازش مدل تدوین شده از یکسو و داده‌های تجربی از سوی دیگر، تأکید داشت. بنابراین انطباق مطلوبی بین مدل به تصویر درآمده و یا مدل ساختاری شده با داده‌های تجربی فراهم گردیده و می توان الگوی مناسب را برای ساختار مرتبط با اعتماد اجتماعی عنوان نمود. از این رو، با تأکید بر معادلات ساختاری، الگوی مناسب در زمینه‌ی اعتماد اجتماعی طراحی گردیده و برازش مطلوب معرف الگویایی معادلات ساختاری با تأکید بر شاخص های فرهنگی و اجتماعی بر اعتماد اجتماعی است. در جمع‌بندی نهایی پژوهش حاضر، مطرح می شود که مدل پیشنهادی پژوهشگر، از برازش کاملی برخوردار بوده زیرا مجذورکای در نسبت درست‌نمایی بالاتر از ۳۰۰ بوده $(\chi^2 = 535.47)$ و در سطح $\alpha = 0/001$ معنی دار است. همچنین، شاخص برازش غیرنرم لوئیز- تاکر (۰/۹۲) و شاخص برازش نرم شده بونت بنتلر (۰/۹۱)، بالاتر از ۰/۹۰ بوده است. علاوه بر آن، شاخص هولتر (۰/۸۴) بالاتر از ۰/۷۰ بوده و برازش مطلوب را نشان می دهد. همچنین، ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب (۰/۰۳۴)، کمتر از ۰/۰۵ بوده و معرف برازش مدل محقق است.

بحث و نتیجه گیری

برای آزمون برازش مدل نظری تحقیق با تأکید بر شش شاخص نیکویی برازش می‌توان به برازش مدل تدوین شده از یکسو و داده‌های تجربی از سوی دیگر، تأکید داشت. بنابراین انطباق مطلوبی بین مدل های به تصویر درآمده و یا مدل ساختاری شده با داده‌های تجربی فراهم گردیده است و با تأکید بر معادلات ساختاری، الگویی مناسبی در زمینه رابطه بین متغیرهای مستقل و وابسته طراحی گردیده و برازش مطلوب معرف الگویابی معادلات ساختاری است. در جمع‌بندی نهایی پژوهش حاضر، مطرح می‌شود که مدل پیشنهادی پژوهشگر، از برازش کاملی برخوردار بوده زیرا شاخص برازش غیرنرم لوئیز- تاکر و شاخص برازش نرم شده بونت بنتلر، بالاتر از $0/90$ بوده است. علاوه بر آن، شاخص هولتر بزرگتر از $0/70$ بوده و برازش مطلوب را نشان می‌دهد. همچنین، ریشه خطای میانگین مجذورات تقریب، بزرگتر از $0/06$ بوده و معرف برازش مدل محقق است.

در این پژوهش برای روشن شدن فضای مفهومی اعتماد به تعریف مفهومی و عملیاتی نظریه جانسون (۱۹۹۳) و گروت (۲۰۰۲) که این مفهوم را شامل صداقت، صراحت، سهیم کردن، تمایلات همکاری جویانه، اطمینان و اعتماد عمومی می‌داند، نزدیک شدیم. شایان ذکر است نتایج این پژوهش با پژوهش سجاد اجاقلو و محمدجواد زاهدی (۱۳۸۴)، مهدی امیرکافی (۱۳۸۰) و منوچهر محسنی (۱۳۷۴) همسویی دارد.

اعتماد به نظام های انتزاعی مهم ترین بخش نظریات گیدنز است و بیانگر اعتماد افراد به اصول غیر شخصی است و با پیشرفت های علمی و تکنولوژیک عصر جدید ارتباط دارد. به اعتقاد گیدنز برخلاف جوامع سنتی در جوامع صنعتی و پیشرفته اعتماد به علائم و نشانه ها و همچنین اعتماد به دانش تخصصی ایجاد می گردد و پدیده از جاکندگی یا انتزاع بخشی اتفاق می افتد. امروزه مردم به دنبال علائم و نشانه ها هستند و به مارک ها توجه می کنند، در حالی که نمی دانند وسایل و ابزارها را چه کسانی ساخته اند، کجا ساخته شده اند و... در واقع محلیت از بین رفته است و امور حالت انتزاعی پیدا کرده اند و اعتماد به انتزاعیات تقویت شده است. گیدنز در این ارتباط به پول و نقش آن در جهان مدرن اشاره می کند و معتقد است که پول هیچ هستی ذاتی ندارد، اعتبار پول از خود پول نیست بلکه ناشی از اعتماد مردم به یک امر انتزاعی است، اعتماد به یک رشته نمادها و سمبل هاست (امیرکافی، ۱۳۸۰: ۱۲). به عبارت دیگر اینگونه می توان عنوان کرد که حالت انتزاعی مردم عامه از دانشگاه آزاد اسلامی متأثر از برخی نمادها و نشانه ها است که ممکن است واقعیات موجود در این دانشگاه را تجربه نکرده اند و اعتماد به انتزاعیات در آنها تقویت شده است. اما

حقیقتی که در این پژوهش مشخص شد، افرادی که در این دانشگاه تحصیل کرده اند در ابتدای تحصیل متاثر از انتزاع عامه از دانشگاه قرار گرفته اما در پایان دوره تحصیلی به دلیل مواجه شدن با نمادهای واقعی دانشگاه، به تعبیر گیدنز، مقوله از جا کنده‌گی رخ داده و میزان اعتماد اجتماعی رو به افزایش است. به عبارت دیگر گرچه گیدنز اعتماد به نظامهای انتزاعی (نهادها و سازمانها) را خاص جوامع صنعتی شده و مدرن می‌داند اما در جامعه دانشگاهی که موضوع مورد مطالعه در این مقاله است به لحاظ میزان اعتماد اجتماعی نتایج نشان داد که این میزان در سطح متوسط رو به بالا ارزیابی می‌شود. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که یکی از عوامل ایجاد اعتماد اجتماعی، تقویت بنیه آموزشی و تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی است. در این پژوهش مشخص گردید که وجود اساتید مجرب در مقطع دکتری و کارمندان مجرب در بخش اداری دانشگاه تأثیر زیادی در میزان اعتماد اجتماعی دانشجویان دارد. بنابراین پیشنهاد می‌شود با به روز رسانی اطلاعات آنها از طریق برگزاری کارگاه‌های آموزشی، به تحقق هر چه بیشتر این امر یاری کنیم. کتابخانه در دانشگاه‌ها از ابزار اصلی پیوند دانشجو با استاد به حساب می‌آیند و با غنی کردن کتابخانه‌ها این پیوند مستحکم‌تر می‌شود. در این پژوهش مشخص شد که با غنی نمودن کتابخانه، میزان اعتماد افزایش می‌یابد لذا پیشنهاد می‌شود سهم بیشتری از بودجه پژوهشی صرف خرید جدید کتابهای فارسی و انگلیسی شود. امید است روزی شاهد این پدیده باشیم که هر کتابی را که دانشجو می‌خواهد در کتابخانه دانشگاه موجود باشد زیرا این امر خود موجب تقویت ساختار ذهنی و اعتماد بیشتر فرد را فراهم می‌سازد. زیرا به تعبیر پیر بودیو انسان‌ها از طریق ساختارهای عینی در محیط پیرامون خود، ساختارهای ذهنی خود را شکل داده و تقویت می‌کنند. همان‌طور که در این پژوهش روشن شد، فضای آموزشی دانشگاه تأثیر به‌سزایی در شکل‌گیری اعتماد دانشجویان دارد. این موضوع به لحاظ جنبه روانشناختی قابل بررسی است زیرا انسان با دیدن مکانی جذاب که قرار است در آن آموزش ببیند، ساختار ذهنی خود را بر ساختار عینی که برایش خوشایند جلوه کرده منطبق می‌کند. بنابراین واحدهای دانشگاهی باید تلاش کنند تا در زمینه توسعه عمرانی و فیزیکی دانشگاه، استانداردهای فیزیکی دانشگاه را به لحاظ معماری، رنگ و... را مورد توجه قرار دهند.

اگر دقیق بنگریم انجام درست هر کاری بدون ابزار کارآمد یا امکان‌پذیر نیست یا سرانجام مطلوبی ندارد. در دانشگاه علاوه بر کتاب، اینترنت و استاد ابزار دیگری که برای دانشجو مهم و مورد توجه است، توجه به کمیت و کیفیت وسایل کمک آموزشی در کلاس است. پیشنهاد می‌شود

شود کلاسهای واحدهای دانشگاهی به سیستم پکیج رایانه ای که در آن ویدیو پرژکتور و پرده آورده مجوز شونیدیکی از عوامل اثر گذار بر روی اعتماد اجتماعی احساس تعلق جمعی است، بنابراین باید مسئولان به مراسم و مناسک ملی در دانشگاه توجه بیشتری کنند تا از طریق شرکت دانشجویان و اعضای هیات علمی در این مراسم موجبات تقویت احساس تعلق جمعی و اعتماد را فراهم نمایند.

منابع فارسی

- آزاد ارمکی، ت و کمالی، ا. (۱۳۸۳). اعتماد، اجتماع، جنسیت، مجله جامعه شناسی ایران، شماره ۲: ۱۰۰-۱۳۲.
- اجاقلو، س و زاهدی، م. (۱۳۸۴). بررسی اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن در بین ساکنان شهر زنجان، مجله جامعه شناسی ایران، شماره ۴: ۹۲.
- امیر کافی، م. (۱۳۸۰). اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن. نمایه پژوهشی، شماره ۱۸، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی: ۳۹-۴۰.
- امیر کافی، م. (۱۳۷۴). اعتماد اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه شهید بهشتی تهران.
- انعام، ر. (۱۳۸۱). بررسی اعتماد بین شخصی در بین روستاییان نمونه شهرستان شهریار. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی و اقتصادی، دانشگاه الزهرا تهران.
- کوئن، ب. (۱۳۷۶). مبانی جامعه شناسی، ترجمه غلامعباس توسلی و رضا فاضل، تهران: انتشارات سمت.
- گیدنز، آ. (۱۳۷۸). جامعه شناسی، ترجمه منوچهر صبوری، تهران: انتشارات نی.
- گیدنز، آ. (۱۳۸۰). پیامدهای مدرنیت، ترجمه محسن ثلاثی، تهران: انتشارات مرکز.
- گیدنز، آ. (۱۳۷۸). تجدد و تشخص، ترجمه ناصر موفقیان، تهران: انتشارات نی.
- کلانتری، خ. (۱۳۸۲). مدل سازی معادلات ساختاری در تحقیقات اقتصادی و اجتماعی. تهران: فرهنگ صبا.
- هومن، ح. ع. (۱۳۸۴). مدل یابی معادلات ساختاری با کاربرد نرم افزار لیزرل. تهران: نشر سمت.

محسنی، م. (۱۳۷۴). نگرش‌ها و اعتماد: بررسی آگاهی‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای اجتماعی و فرهنگی در ایران. تهران: نشر زهد.

منابع انگلیسی

- Anderson, J. C., & Gerbing, D. W. (1984). The effect of sampling error on convergence, improper solutions, and goodness of fit indices for maximum likelihood confirmatory factor analysis. *Psychometrika*, 49, 155-173.
- Bentler, P. M., & Bonett, D. G. (1980). Significance test and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin*, 88, 588-606.
- Grootaert, C., & Bastenier, T. (2002). *The role of social capital in development*. Cambridge University Press.
- Marsh, H. W., Balla, J. R., & Macdonald, R. P. (1998). Goodness of fit indices in confirmatory factor analysis: Effect of sample size. *Psychological Bulletin*, 103, 391-411.
- Maryama, G. M. (1997). *Basics of structural equation modeling*. SAGE Publications.
- Jahanson, D. (1993). *Reaching out: Intrapersonal effectiveness and self-actualization*. Boston University press.
- Ritzer, G. (2000). *Sociological theory* (5th Ed.). New York: McGraw-Hill Higher Education.